

Kalkınma Ajansları ve İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)

Elk. Müh. Talat CANPOLAT

talat.canpolat@emo.org.tr

Kalkınma Ajansları ülkemizin gündemine Avrupa uyum süreci ile birlikte gelmiş bir yapı olarak, uzun süren tartışmalar ve planlamalar sonrası 25.01.2006 tarih ve 5449 no'lu kanunun 08.02.2006 tarihinde 26074 sayılı Resmi Gazete'de yayımı ile resmi bir kimlik kazanmıştır.

Kanunun amacı olarak, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plan ve programlarında öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırma Bölgenin kaynak ve olanaklarını saptayıp, ekonomik, sürdürülebilirliğin, sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir denilmektedir.

Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) sorumlu kılınmıştır.

Ajansların görev yetkileri arasında özetle şunlar belirtilmiştir;

Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına destek olmak, bölgesel plan ve programların uygulanmasına destek olmak, desteklenen projelerin durumu hakkında DPT'yi bilgilendirmek, bölgesel plan ve programlara uygun olarak yerel kapasitenin geliştirilmesine katkıda bulunmak, bu nitelikteki projeleri desteklemek, bölgesel gelişme profiline uygun

olarak hedefleri gerçekleştirmek noktasında kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlarda bölgesel tanıtım yapmak ve bu anlamda projeler üretilmesine destek vermek, bölge illerinde yatırımcıların yatırımlar konusunda kamu kurum ve kuruluşlarında yaşadıkları sorunların çözümünde yardımcı olmak, sorunların tek elden/tek merkezden ve organize bir şekilde sonuçlanmasına destek vermek, yönetim, üretim, pazarlama, teknoloji, finansman, vb konularda bölgedeki küçük ve orta ölçekli yatırımcıları desteklemek, bölgenin iş olanakları noktasındaki potansiyelinin verimli olarak kullanılması anlamında bölgesel, ulusal ve gerektiğinde uluslararası ölçekte tanıtım yapmak ve diğer bölgeye yönelik yatırım çalışmalarında öncülük etmek vb diye saptanmıştır.

Teşkilatlandırma Yapısı olarak isimlendirilen tanımlamada Ajansın;

- Kalkınma Kurulu,
- Yönetim Kurulu,
- Genel Sekreterlik,
- Yatırım,

Kanunda tanımlanan ve alt yönetmeliklerle desteklenen yapılanmasında görülen o'dur ki aslında "demokratik bir yapı" diye dillendirilen Ajanslar tamamen merkeziyetçi bir bakış açısı ile ve ekonomik çıkar gruplarının çalışmalarına yön vermeye çalışan, yardım eden, destek

veren, yol açan oluşumlardır.

Kendi iç örgütlenmesi anlamında da kendine özgü bir eleman istihdamı ve Kamu Personeli Yabancı Dil Sınavından 70 ve üzeri almak kaydıyla tamamen subjektif kriterlerle eleman istihdam edilen yapılar olarak görünmektedir.

Genel bütçeden pay ayrılarak oluşturulan Ajans bütçesi, Yüksek Planlama Kurulu tarafından Ajansın bölgesel büyüklüğü, nüfusu, gelişmişlik düzeyi ve performans (!) gibi değerlendirmeler sonrası belirlenmektedir. Ayrıca bu genel bütçeye Avrupa Birliğinden sağlanacak fonlar, faaliyet gelirleri, İl Özel İdareleri ve Belediyelerden aktarılan gelirler, bölgedeki Sanayi ve Ticaret Odalarından aktarılan gelirler, Ulusal ve Uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılacak yardımlar, vb kalemlerde aktarılmaktadır.

İç denetimini YK Başkanı, Genel sekreter ve bir iç denetçi üzerinden yapan Ajans, dış denetimini İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığınca öngörülen esas ve usullere göre her yıl en geç mart ayında bağımsız (!) dış denetim kurullarınca yapılır, denetleme raporları eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığına verilir.

Ajanların kurulmasına yönelik 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı kanunun yayımlanmasından sonra, ilgili kanunun 4. maddesi ikinci fıkrası, (c ve h) bentleri uyarınca organizasyon ve işleyişi düzenleyen

TR10	İstanbul
TR21	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
TR22	Balıkesir, Çanakkale
TR31	İzmir
TR32	Aydın, Denizli, Muğla
TR33	Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak
TR41	Bilecik, Bursa, Eskişehir
TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
TR51	Ankara
TR52	Karaman, Konya
TR61	Antalya, Burdur, Isparta
TR62	Adana, Mersin
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR71	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak
TR82	Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum
TRA2	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TRB1	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
TRB2	Bitlis, Hakkari, Muş, Van
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

Tablo-1 KURULMASI PLANLANAN KALKINMA AJANSLARI

yönetmelikler "Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik", "Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği" 25 Temmuz 2006 tarih ve 26239 sayılı Resmi Gazetede, "Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği" 28 Eylül 2006 tarih ve 26303 sayılı Resmi Gazetede, "Kalkınma Ajansları Proje Ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği" 8 Kasım 2008 tarih ve 27048 sayılı Resmi Gazetede, "Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" 12 Nisan 2009 tarih ve 27198 sayılı Resmi Gazetede, "Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği" 3 Ağustos 2009 Tarih ve 27308 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bu süreçte Kalkınma Ajanslarının sayılarını düzenleyen

Harita 1 : Kurulması Planlanan Kalkınma Ajansları

önce 3 olup, sonrasında eklenen 16 ajans ve bölgesi ile 19'a ulaşan bir yapıyı tarifleyen 2 Bakanlar Kurulu kararı ve bir adet "Kalkınma Ajansları Mal, Hizmet ve Yapım İşi Satın alma ve İhale Usul ve Esasları"na dair bir düzenleme yayınlanmıştır.

TR1-TR9 ve TRA-TRC kategorisinde 12 farklı coğrafi bölgede, 26 farklı kalkınma ajansı tariflenmiş, kurulması planlanmıştır.

Bu güne kadar öncelikle 6 Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak 3 ili kapsayan Çukurova ve İzmir Kalkınma ajansları olmak üzere 2, sonrasında yapılan yasal düzenlemelerle 22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazetede yayınlamam 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Mardin ve Van merkezli 23 ili kapsayan 8 adet daha "Düzen 2 Kalkınma Ajansı" kurulmuştur. (tablo 1'de planlanmış Kalkınma Ajansları ve Tablo 2'de kurulmuş olan Kalkınma ajansları görülmektedir.) Yapıları ve işleyişleri ilgili kanun yönetmeliklere aykırı olmamak kaydıyla kendi iç işleyişlerinde özerk (!) olan (her adımları DPT onayına maruz) bu yapılar, kuruluşlarıyla birlikte sunulan projeler içerisinde seçtiklerine destek vererek çalışmalarına başlamışlardır.

Bölgemizi ilgilendiren İzmir

Kalkınma Ajansı, kısa ismiyle İZKA'ya gelirse; konuyla ilgili Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığının 24.05.2006 tarihli ve 1227 sayılı yazısı ile 31.05.2006 tarihinde alınan Bakanlar Kurulu kararıyla TR31 Düzey 2 Bölgesi olarak kurulmuştur. Sadece İzmir ilini kapsamaktadır ve 7 adet Kalkınma Kurulu Çalışma Gruplarıyla çalışmalarını yürütmektedir. Her yıl saptanan yeni hedefler doğrultusunda, seçilen konulara göre sunulan projelerden seçimler yapılarak mali destek vermektedir. Örneğin 2008 yılı için "KOBİ Mali Destek Programı ve Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı" adı altında iki ayrı kategoride 575 proje değerlendirilmiş, Sosyal Kalkınma Mali Destek Programında 71 proje, KOBİ Mali Destek Programında 98 proje kabul edilmiş, mali olarak desteklenmiştir. (Sosyal Kalkınma Mali Destek Programında 131 proje, KOBİ Mali Destek Programında 150 proje uygun bulunmamış, KOBİ Mali Destek Programında 125 proje Yedek Liste olarak açıklanmıştır) ama ne yazık ki bu projelerin hangi kriterler ışığında, nasıl seçildiği ve sonuçları kamu oyu ile paylaşılmamıştır. Örneğin Sosyal Kalkınma Mali Destek Programıyla 2 adet projeleri bir şekilde kabul olan ve olanak sağlanan Mimar ve Mühendisler Grubu Derneği İzmir Şubesinde gerçekleştirilen "Uluslararası camiada takipçi olan değil, takip

edilecek olan, uluslararası tasarım Dünyasına TÜRK TASARIMI tanımını yerleştirecek, yetenekli tasarımcılar yetiştirme" ve "Üniversite Mezunu İş gücüne Yönetim sistemleri ve Enerji Verimliliği Yetkinliği Kazandırma Projesi"lerinin sonuçları ne olmuştur, nasıl bir toplumsal ve sosyal fayda sağlanmıştır, bu fayda nasıl raporlanmış ve ölçümlenmiştir, TMMOB/EMO İzmir Şubesi olarak merak etmekteyiz. Benzeri projelerinde sonuçlarının kamuoyuyla paylaşılması, nasıl bir toplumsal fayda elde edildiği Ajansın kuruluş ilkesindeki saydamlık, gözlenebilirlik kriterleri anlamında toplumla paylaşılmalıdır, proje sonuç raporları kamu oyunun değerlendirmesine sunulmalıdır.

Bugüne kadar varlığı pek hissedilmeyen ve/veya bilinmeyen İZKA, süreç içerisinde yapılanmasındaki ayrışmalarla şu anda farklı bir noktaya evrilmiştir. İZKA'ya yakından bir bakışla ve Kalkınma Kurulu ile Yönetim Kurulu Üyeleri irdelendiğinde Meslek ODA'larının ve özellikle Mühendis Oda'larının, Tabipler Odasının, Baro'nun yok sayıldığı bir yapıyla karşı karşıyayız. İşte bu nedenledir ki, adil olmayan temsil yapısı, karar alma süreçlerinde temsil edilmede niceliksel/sayısal sorunlardan dolayı TMMOB'ye bağlı ve İZKA'da yer alan 7 ODA Mart 2007'de İZKA sürecinden ve işleyişinden çekilmiştir, şu yapıyla

100 üyeli Kalkınma Kurulunda sadece EÇEV ve DİSK temsilcisi farklılık yaratan bir durumda gibi görünmektedir. Diğer üyeler tamamen ekonomik çıkar gruplarının temsilcileri olup, devlet bürokrasisi, yerel yönetimler, medya, vb omuzda yapılarla İZKA sürecini programlamakta, yönlendirmekte ve bu süreci ortaklaşarak götürmektedirler. Böylesi bir yapıdan toplumsal fayda yaratacak nasıl kararlar alınacağını merak etmemek ancak safdillik olur. Aşağıda Yönetim Kurulu Üyelerinin isimlerini okuyacaksınız, bu liste bile bu yapının oluşumu hakkında bir fikir vermeye yetecektir;

İZKA Yönetim Kurulu;

1. İzmir Valisi (Başkan)
2. İzmir Büyük Şehir Belediye Başkanı (Başkan Yardımcısı)
3. İzmir İl Genel Meclisi Başkanı (Üye)
4. İzmir Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı (Üye)
5. Ege Bölgesi Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı (Üye)
6. İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı (Üye)
7. Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı (Üye)
8. Ege Genç İş Adamları Derneği Başkanı (Üye)

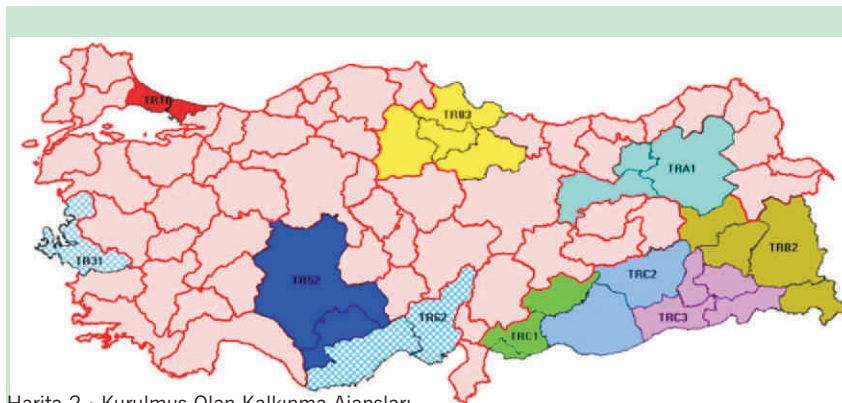
Kalkınma Kurulu olarak tariflenen yapı 100 kişiden oluşmakta ve ağırlıklı olarak atanmış devlet kademesi temsilcileri, ekonomik çıkar gruplarının temsilcileri olmak üzere kamu yararı önceliği olmayan

yapılardan oluşmaktadır.

Neredeyse homojen böylesi bir oluşumdan bölgesel kalkınma adına, kaynakların eşit, adil ve kamudan yana kullanımı açısından beklenti içinde olmak her halde en hafif söylemle iyimserlik olur.

KALKINMA KURULU'NUN TEMSİLCİLERİ	
Merkezi Yapı Temsilcileri	% 16
Yerel Meslek Odası Temsilcileri	% 31
Yerel Dernek, Şirket vb. Homojen Çıkar Grupları	% 25
Belediye Temsilcileri	% 10
Üniversite Temsilcileri	% 10
Yerel Basın Temsilcileri	% 8
TOPLAM	% 100

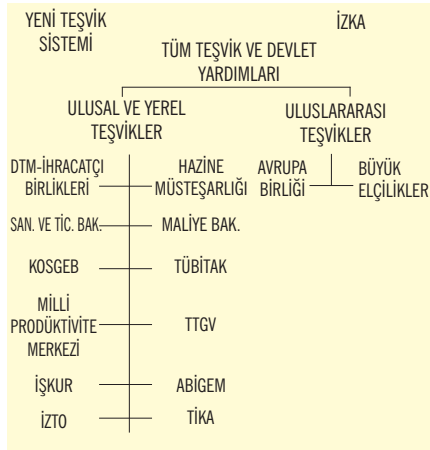
Bu değerlendirmeler ışığında TMMOB Kalkınma Ajansları oluşum sürecine, çalışma usul ve esaslarına açtığı hukuk davaları ile müdahil olmuş, konuyla ilgili hukuk mücadelesi başlatmış, ilgili Bakanlar Kurulu Kararlarının iptalini istemiştir. Bu anlamda Danıştay 10. Dairede 2006/5588 E. 26239/1879 K sayılı dava ile Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında yönetmeliğin Anayasa'ya aykırılığı nedeni ile iptal davası açılmış dava TMMOB lehine sonuçlanmış, karar İdare tarafından temyiz edilmiş olup henüz kesinleşmemiştir, yine Danıştay 10. Dairede 2006/6770 E. 2009/1485 K sayılı dava ile Bakanlar

Harita 2 : Kurulmuş Olan Kalkınma Ajansları

TR10	İstanbul
TR31	İzmir
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis
TR62	Adana, Mersin (Çukurova)
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa
TR52	Karaman, Konya
TRB2	Bitlis, Hakkâri, Muş, Van
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

Tablo-2 Kurulmuş olan kalkınma ajansları

Kurulunun 2006/10550 sayılı ve 06.07.2006 gün ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Düzey 2. Bölgelerin Kalkınma Ajanslarının Kurulmasına Dair Kararı"nın Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptal davası açılmış olup dava kısmen TMMOB lehine sonuçlanmış olup, ilgili Bakanlar Kurulu kararının 2. ve 3. maddeleri ile karar Eki tablo iptal edilmiştir. Danıştay'da açılan ve Bakanlar Kurulunun 2009/15433 sayılı ve 18 Eylül 2009 gün ve 27353 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararında eğişikli Yapılması Hakkında Karar"ın iptaline yönelik 3. dava açılmış olup dava devam etmektedir.

Anayasanın eşitlik ilkesi, çağdaş hukuk devleti ilkesi ile örtüşmeyen, anayasanın çizdiği yönetsel yapı tablosuyla uyumsuz, kalkınmayı ulusal düzeyden bölgesel düzeye indirgeyen, sübjektif değerlendirmelerle işleyişini ve oluşumunu sürdüren, idarenin keyfiliğine son derece açık bir örgütlenme ve çalışma ilkeleriyle donanmış, vb olumsuzlukları içeren bu yapı meslek ODA'larınca ilkesel olarak ve kamudan yana duruşumuzun ışığında kabul görmemiş, ne yapılanmasında, ne işleyişinde

yanlışta ortak olunmamıştır. TMMOB Yönetim Kurulu 17 Eylül 2006'da yaptığı toplantıda aldığı kararla, Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında kurulan "Kalkınma Kurulu"na ve karar organı niteliğindeki "Yönetim Kurulu"na katılmama kararı olarak Kalkınma Ajansları sürecinden çekilmiş, ortaklaşmadığı yapının, doğuracağı yanlışlıklara ve sonuçlarına ortak olmamıştır.

TMMOB konuyla ilgili aldığı karar sonrası 20.09.2006 tarihinde yayımladığı "Kalkınma Ajansları ile Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansları Hakkında TMMOB Raporu"nun son bölümünde şu saptamalara yer vermiştir;

"Ülkemizin kalkınma planlarının; bilim, teknoloji, yenilenme ve sanayileşme politikaları temellerine oturtulmasını ve ülkemizin tüm alanlarda ve tüm sektörlerde kendi ulusal planlarını yapmasını zorunlu gören TMMOB; küresel şirket-lerin/gelişmiş ülkelerin her türlü denetimden uzak yatırımlarını gerçekleştirmek üzere ülkemizdeki taşeronu durumuna gelebilecek "ajans" olgusunu ve yeni/dış dayatmalı "bölgesel kalkınma stratejisi"ni, bu içeriğiyle, örgütsel ilkeleri arasında yer alan "bağımsızlık", "demokratik katılımcılık", "toplumsal çıkar" ve "kamu yararı" ilkelerine aykırı görmektedir.

Sermaye çevrelerinin değil halkın/toplumun çıkarı ve kamu yararı için yasa çıkarılması talebini sahiplenmek ve yükseltmek durumunda olan gücünü üyelerinden alan, ulusal düzeyde planlı kalkınma yöntemini benimseme yerine, ülkesel / bölgesel / yerel yatırım kararlarını verme ve öncelikleri belirleme hakkının sermayeye devredilmesine karşı çıkan ve bu amaçla konuyu yargıya taşıyan TMMOB; mesleki demokratik kitle örgütü kimliğiyle, 5449 sayılı Yasa

kapsamında kurulan ve işlevi göstermelik bir danışma organı olan "kalkınma kurulu"na ve seçilme koşulları tümüyle idarenin keyfiyetine bırakılan karar organı niteliğindeki "yönetim kurulu"na katılmayı uygun görmemektedir ve bu tür yapılanmalar içerisinde yer almayacaktır."

Siyasal iktidar yargının kararlarını değil uygulamak, duymazlıktan gelip sanki yargıyla dalga geçercesine dava konusu yapılan Kalkınma Ajanslarının yanında 23 ili kapsayan 10 bölgesel Kalkınma Ajansı daha kurulmasına 10 Kasım 2008 tarihinde karar vermiştir. Duruşu her zaman Kamudan ve Kamu çıkarından yana olan Demokrat Meslek Oda'larıyla bir türlü yıldızı barışmayan ve asla barışamayacak olan siyasi erk, çözümü TMMOB'yi YOK sayarak, dışlayarak bulmuştur.

Sonuç olarak "Kalkınma Ajansları" kurgusu, yapısı, işleyişi, karar alma mekanizmalarında demokratik işleyişin, objektif paylaşımın yaşanmadığı, görev dağılımında merkezîyetçi yapının ağırlıklı olarak hissedildiği bir oluşum olarak ve ülke kalkınması anlamında 5 yıllık kalkınma planları uygulamalarının yok sayıldığı bir mekânizma olarak var olmaktadır. Ajansların bu yapısıyla, tarihsel durumu her zaman kamudan, özgürlüklerden ve ortaklaşarak paylaşmaktan yana olan Meslek Odalarının yer almayacağı, yanlışlığın sorumluluğunu üslenmeyeceği, faydacı bir yaklaşımla pastadan pay kapma zayıflığına düşmeyeceği kurumlar olarak var olacaklardır. Bu kolaycılık anlayışının ürünü hukuki dayanaktan ve işleyişten yoksun yapılar tarihsel süreçte çok çabuk ve kolay yok olup giderler. Demokratik işleyişten ve bilimsellikten uzak hiçbir yapı kendini kurumsallaştırmaz, geliştiremez ve yaşatamaz.